

Kõrgkoolide institutsionaalse välishindamise trendid *anno* 2016

Maiki Udam

Sisukord

Sissejuhatus	1
Maailma trendid	2
Mõned näited	4
evalag (Saksamaa)	4
NVAO (Flandria ja Holland).....	5
QAA (Suurbritannia)	7
QQI (Iirimaa)	8
FINEEC (Soome)	9
TEQSA (Austraalia).....	10
WASC (USA)	11
Kokkuvõte.....	12

Sissejuhatus

Eestis on lõppemas 2011.aastal käivitatud institutsionaalse akrediteerimise esimene ring ning Eesti Kõrg- ja Kutsehariduse Kvaliteediagentuur (EKKA) on algatamas arutelu, kas ja mida võiks muuta järgmises ringis. Nii nagu igasugune hindamine, peaks ka välishindamine toetama hinnatava arengut, mitte paigalseisu. Seetõttu on oluline teadvustada, mil määral suudetakse soodustada arengut sarnase metoodika ja sisuga jätkates või oleks asjakohane välishindamise nõuetesse ja/või metoodikasse sisse viia mõningaid muudatusi.

Allpool antakse ülevaade peamistest institutsionaalse hindamisega seotud trendidest maailmas ning vaadeldakse lähemalt Eestile huvipakkuvamate agentuuride institutsionaalse hindamise sisu ja metoodikat. Ülevaade toetub Euroopa kvaliteediagentuuride võrgustiku (ENQA) endise presidendi Dr Achim Hopbachi 2014.aastal ilmunud artiklile „*Recent trends in Quality Assurance? Observations from the Agencies’ Perspectives*“, vestlustele FINEEC-i (Soome) ja NVAO (Holland-Flandria) välishindamisagentuuride esindajatega, USA kvaliteediagentuuride võrgustiku (CHEA) presidendi Judith Eatoni ettekannetele ning valitud agentuuride kodulehtedel esitatud infole.

Maailma trendid

Eesti järgib Euroopa kvaliteedikindlustuse standardite ja suuniste (ESG) põhimõtteid:

- Põhivastutus kvaliteedikindlustuse eest lasub kõrgkoolil;
- Neljaastmeline hindamismudel sisaldab enesehindamist, välishindamist (*peer-review*), raportite kirjutamist/avalikustamist ja jätkutegevusi;
- Välishindamine peab jälgib sisemise kvaliteedisüsteemi toimimist ja tõhusust;
- Kõikidesse protsessi osadesse, k.a. kvaliteedikindlustussüsteemi arendamine, on kaasatud on huvigrupid, eelkõige tudengid.

Vähemalt retoorikas liigub välishindamise trend akrediteerimistelt (kontroll) institutsiooni-põhiste kvaliteediaudititele (parentus), st ei hinnata üksikuid õppekavu, vaid institutsiooni võimekust oma kvaliteedisüsteemi hallata ja arendada. Kasvamas on õpiväljundite-põhise lähenemise hindamine. Kui akrediteerimiste käigus on selgeks saanud, et sisemised kvaliteedikindlustussüsteemid töötavad, siis võivad edaspidised välishindamistoimingud olla vähem intensiivsed.

Näiteks Holland ja Saksamaa, kes alustasid Lääne-Euroopas õppekavade akrediteerimisega, on nüüd käivitanud institutsionaalse auditeerimine, kusjuures Hollandis on parlamendis arutlusele seadusemuudatus, mis võimaldaks kõrgkoolidel, kes on institutsionaalse auditeerimise edukalt läbinud, hakata õppekavade puhul läbi viima nn eneseakrediteerimist (*self-accreditation*). Sarnane areng on toimunud ka Saksamaal, kus õppekavade akrediteerimise kõrvale on tulnud institutsionaalne akrediteerimine (Systemakkreditierung), mis viiakse läbi mitmes faasis, sisaldab hinnangut õppekavade sisehindamise süsteemi usaldusväärsusele ning võimaldab ülikoolil positiivse tulemuse korral oma õppekavu edaspidi ise akrediteerida.

Taani asendas õppekavade auditid nende akrediteerimisega, kuid on nüüd liikumas samuti institutsionaalsete auditite suunas.

Sama QAA (UK), kes oli tuntud oma institutsionaalsete audititega, on valitsuse surve all alustanud riskide hindamisega, mis on oluliselt vähem arengule suunatud välishindamismeetod, kui seda olid auditid.

Rootsi hindab kavandatud õpiväljundite saavutamist ning on peaaegu täiesti kõrvale jätnud sisemise kvaliteedikindlustussüsteemi hindamise.

Soome (FINEEC) hindab institutsionaalse auditi käigus kõrgkoolide kvaliteedijuhtimissüsteemide toimimist. FINEEC on auditeerimisnõudeid enne iga uut auditeerimisringi edasi arendanud. Kui esimeses ringis hinnati ainult üldist kvaliteedihindamissüsteemi, kasutades suures osas EFQM mudelit, siis nüüd vaadeldakse lähemalt ka kolme õppekava, millest kaks pakub välja kõrgkool ja ühe valib hindamiskomisjon. Seejuures ei pea hindamiskomisjonis olema konkreetsete õppekavade asjatundjaid. Lisaks võib kõrgkool tellida ühe kitsama valdkonna (nt õppetöö rahvusvahelistumine, üliõpilaste kaasamine õppekava arendusse vms) auditeerimise. Viimase hinnangud ei kajastu auditeerimise üldhinnangus, vaid on esitatud eraldi. Uues ringis kavandab FINEEC rohkem tähelepanu pöörata institutsioonide *benchmarkimisele*, kuigi ei ole veel selge, kuidas see praktikas välja võiks näha.

Seega võib väita, et vaatamata Euroopa kvaliteedikindlustuse ühtsetele suunistele on pilt sama kirju kui kaheksa aastat tagasi (2008), kui koostati ENQA tellitud ülevaade kvaliteediagentuuride tegevusest. Samas tuleb märkida, et ESG eesmärk ei olegi suunata riike ega agentuure kindlat meetodit kasutama (audit, akrediteerimine jne).

Kui vaadelda Austraalia ja USA välishindamise arenguid, siis on näha selgeid ilminguid riigipoolse sekkumise suurenemisele ning pehmete toetavate meetodite asendamisele kontrollivamatega. Näiteks Austraalias reorganiseeriti institutsionaalseid auditeid läbi viinud agentuur AUQA 2011.aastal kõrgkoolide kvaliteedikontrolli teostavaks TEQSA-ks. Samuti on USA-s viimasel kahel aastal valitsuse tasandil peetud arutelusid akrediteerimissüsteemi muutmiseks, mis asendaks „pehme ja mõttetu, raha raiskava süsteemi“ rangema ja selgemate tagajärgedega hindamisega.

Hopbachi väitel ei saagi Euroopas sarnast lähenemist hindamismetoodikale niipea oodata, sest puudub ühtne arusaam põhiküsimuses: mis on kvaliteedihindamise eesmärk (Ik 224)? Hopbach pakub välja järgmised kasutusel olevad eesmärgid, mis kattuvad osaliselt või täielikult kvaliteedikindlustuse vastandlike põhieesmärkidega - kontroll e aruandluskohustus (*accountability*) vs parendus (*enhancement*):

1) Kvaliteedikindlustus läbipaistvuse teenistuses (*QA as transparency tool*)

Kvaliteedihindamine on alati teeninud infojagamise eesmärki, kuid tänapäeval oodatakse sellelt üha enam võrdlust teiste sarnaste institutsioonidega. See mõjutab ka, millist infot kogutakse ja esitatakse. Trend on selles suunas, et andmed peavad olema lihtsalt võrreldavad, st peamiselt kvantitatiivsed, mis on parajaks väljakutseks kvaliteediagentuuride senisele praktikale, kus kirjeldatakse detailselt konkreetse õppekava või kõrgkooli vastavust etteantud nõuetele. Lihtsa ja võrreldava esituse tõttu on tohutut populaarsust kogunud kõikvõimalikud edetabelid ning Hazelkorni (2015) väitel omavad edetabelid kõrgkoolide strateegilistele valikutele ja nende rakendamisele märkimisväärset mõju. Costes jt (2011, tsiteeritud Hopbach 2014) märgivad, et edetabelid ei ole siiski alternatiiviks traditsioonilistele välishindamismeetoditele, kuna täidavad hoopis teist eesmärki. Kui traditsioonilised meetodid toetavad kõrgkoolide arengut ja hindavad nende jätkusuutlikkust, siis edetabelid seda ei tee. Costese jt väite arengu mittetoetamise osas võiks edetabelite mõjukust arvestades siiski kahtluse alla seada. Otseselt kõrgkoolide arengut edetabelites tõesti ei hinnata, kuid kaudselt edetabelitesse pürgimine seda kindlasti toetab. Lisaks on alust arvata, et edetabelites troonivad kõrgkoolid tõmbavad ligi paremaid õppejõude, üliõpilasi ja seega ka raha, mis kindlasti pigem soodustab kui pärsib institutsiooni arengut ja jätkusuutlikkust.

2) Kvaliteedikindlustus kui poliitikatgemise vahend (*QA as policy evaluation tool*)

90-ndatel oli kvaliteedihindamise eesmärgiks eriti Ida-Euroopas, aga ka Austrias, soov panna piir erakõrgkoolide pidurdamatule levikule. Eestis on erakõrgkoolide arv võrreldes sajandivahetusega drastiliselt vähenenud, seda nii akrediteerimiste kui ka majanduslike ja demograafiliste põhjuste tõttu. Uute kõrgkoolide turuletulekut pole samuti samadel põhjustel massiliselt oodata. Seega ei ole Eestis hetkevajadust kvaliteedikindlustuse kaudu poliitikat teha.

3) Kvaliteedikindlustus arengu teenistuses (*QA as developmental tool*)

Paljude kõrgkoolide jaoks on kvaliteet ja selle kindlustus muutunud igapäevase toimimise ja arengu orgaaniliseks osaks, ning ei ole midagi eraldiseisvat, mis eeldaks üleülikoolilist „kvaliteedijuhti“ või „kvaliteediosakonda“. Arenenud kvaliteedikultuuriga kõrgkoolide õppejõud soovivad pakkuda üliõpilastele võimalikult parimat õppekava, täiustada oma õpetamismeetodeid jne. Välishindamiselt oodatakse sellist sisendit, mis oleks praktikas rakendatav ja aitaks sedasama õppekava või õpetamismeetodeid veelgi paremaks muuta.

Eesmärgid on erinevatel huvigruppidel erinevad (Udam 2013) ning ajas muutuvad. Samas on viis, kuidas välishindamisi läbi viiakse 1990-ndatest saadik püsinud muutumatuna, mis tekitab küsimuse, kas see ei hakka ajale jalgu jääma, st kas see ikka teenib erinevate eesmärkide saavutamist piisavalt hästi (Hopbach, lk 227).

Kokkuvõtvalt, riigiti on lähenemine kvaliteedikindlustamisele jätkuvalt väga erinev, Hopbachi sõnul isegi kasvavalt erinev. Sellel on kaks põhipõhjust: esiteks on riiklikud poliitilised eelistused nõrgalt siduvate Bologna-põhimõtete ees ülimuslikud ning teiseks muutuvad kvaliteedikindlustuse eesmärgid üha variatiivsemaks. Lisaksin siia veel kolmanda põhjuse: erinevate riikide kvaliteedisüsteemide arenguid hinnates võib järeldada, et kontroll ja arendus vahelduvad tsükliliselt – alustatakse reeglina kontrolliga, mis usalduse kavades asendub toetava hindamisega ning ressursside vähenemise etapis liigub taas kontrolli suunas -, ning kuna eri riikide süsteemid on erinevas arengujärgus, siis ei saagi oodata, et trend kontrollile või parendusele toimuks kõigis maailma riikides ja agentuurides samaaegselt.

See tekitab küsimuse, kas aastakümneid kasutusel olev meetodika (eneseanalüüs, ekspertkõlastus, raportite publitseerimine ja järeltegevused) on ikka kohane kõigi erinevate eesmärkide saavutamiseks või soovime me äkki ühe kiviga tabada liiga mitut lindu (Hopbach lk 228).

Seega ei ole olemas ühte 'õiget' lähenemist, mida võiksime üle võtta, vaid lähtuvalt enda vajadustest, võimalustest ja arengutasemest peame välja mõtlema/kohandama enda jaoks parima lahenduse.

Mõned näited

Allpool annan ülevaate valitud riikide/agentuuride institutsionaalse hindamise lähenemisviisidest ja nõuetest. Valimis on Hopbachi artiklis nimetatud Saksamaa ja Holland, kes on juurutanud institutsionaalse auditi; UK, kes on oma institutsionaalsed auditid modifitseerinud riskide hindamiseks; Iirimaa ja Soome, kelle arenguid välishindamise vallas oleme läbi aastate jälginud; Austraalia, kelle institutsionaalse auditi mudelit kasutasime 2009.aastal oma institutsionaalse akrediteerimise põhimõtteid ja protseduure välja töötades; ning USA (*Western Association of Schools and Colleges* - WASC), et oleks võrreldavat teavet ka akrediteerimise hällis toimuvast.

evalag (Saksamaa)

evalag (Evaluationsagentur Baden-Württemberg) on üks paljudest Saksamaa regionaalsetest agentuuridest, mille põhitegevus on Baden-Württembregi liidumaa kõrgkoolide hindamine, aga mis

on laiendanud oma tegevust ka Austriasse ja teistesse riikidesse (Liibanon, Armeenia, Kasahstan, Leedu jne). Üks evalagi tegevustest on institutsionaalne akrediteerimine, mille käigus hinnatakse kõrgkooli põhitegevusi ja eduka läbimise puhul antakse kõrgkoolile kvaliteedimärk. Seda tüüpi institutsionaalset akrediteerimist pakub evalag väljaspool Saksamaad.

(<https://www.evalag.de/international/akkreditierung-international/institutionelle-akkreditierung/>).

evalag kasutab akrediteerimisel järgmisi kriteeriume:

- kõrgkooli profiil ja strateegia
- juhtimine
- õppimine ja õpetamine
- teadus
- noorte teadlaste toetamine
- kõrgkool ja ühiskond
- kvaliteedikindlustus
- ressursid

Kahjuks ei paku evalag oma kodulehel selle kohta rohkem infot, vaid mainib, et hindamisi kujundatakse kliendi vajadustest lähtuvalt.

NVAO (Flandria ja Holland)

NVAO on Flandria (Belgia flaamikeelne osa) ja Hollandi ühisagentuur, kusjuures nõuded Hollandi ja Flandria kõrgkoolidele on mõnevõrra erinevad.

NVAO viib läbi järgmisi hindamisi:

- [Uute kõrgkoolide tunnustamine](#), kus NVAO hindab potentsiaalsete kõrgkoolide valmisolekut kõrgharidusõppe läbiviimiseks vastavuses riiklike õigusaktidega;
- [Institutsionaalsed auditid](#), kus NVAO hindab kõrgkooli kvaliteedihindamissüsteemi;
- [Uute õppekavade akrediteerimine](#) (õppekavad, mille lõpus soovitakse väljastada tunnustatud kraade);
- [Õppekavade akrediteerimine](#) (õppekavad, millel juba väljastatakse tunnustatud kraade);
- [Üksikute kvaliteeditegevuste hindamine](#) (*assessment of distinctive (quality) features*) vastavalt kõrgkooli tellimusele. Näiteks võib tuua rahvusvahelistumise või ettevõtlikkuse arendamise hindamist.

2015.aastal käivitati **Flandrias** välishindamissüsteem, mis koosneb institutsionaalsest hindamisest (akrediteerimisest) (IR), nn laiendatud institutsionaalsest hindamisest (akrediteerimisest), millesse on integreeritud ka õppekavade hindamine (IR+), ja õppekavagruppide hindamisest.

Institutsionaalse akrediteerimise käigus hinnatakse kõrgkooli õppetegevuse poliitikaid ning seda, kuidas protsessid ja protseduurid sisemist kvaliteedikindlustust ja kvaliteedikultuuri toetavad. Hindamiskomisjon annab kõrgkooli tegevustele hinnangu nii vertikaalselt – protsesside juhtimine ülevalt alla – kui ka horisontaalselt – sarnane lähenemine kõigis kõrgkooli üksustes. Laiendatud

institutsionaalset akrediteerimist viiakse läbi neis kõrgkoolides, kes on valmis võtma täisvastutuse oma õppekavade kvaliteedikindlustuse eest. Kõrgkooli valikul esitatakse koos institutsionaalse akrediteerimise eneseanalüüsiga ka kas ühe valdkonna/teaduskonna õppekavade või kogu kõrgkooli õppekavade sisehindamistulemused. Õppekavade hindamise rõhuasetused võivad kõrgkooli erineda, alates üliõpilaste hindamisest kuni huvigruppide kaasamiseni. Enne akrediteerimiskülastust esitab kõrgkool akrediteerimiskomisjonile institutsiooni enesehindamisraportist eraldiseisvana õppekavade sisehindamise raporti. Laiendatud hindamise puhul võtab hindamiskomisjon arvesse õppekavade arendamisel kasutatud sisehindamise raporteid (soovitavalt on sisehindamistes kasutatud ka välishindajaid), tagasisideraporteid (üliõpilased, vilistlased, tööandjad), teiste kõrgkoolidega tehtud võrdluste tulemusi (*benchmarking exercises*) jne. Kõrgkool otsustab ise, millised andmed toetavad tema kvaliteedikultuuri arengut kõige paremini ning mida komisjonile esitada. NVAO on oma *Quality Code*'is (2014) märkinud, et sisehindamist toetavaid lisadokumente ei saadeta hindamiskomisjonile ette, vaid see esitatakse külastuse käigus.

Kuigi kõrgkoolid on vabad esitama endale sobivaid tõendeid, peavad nad siiski jälgima ESG nõudeid, mis on NVAO poolt sõnastatud järgmiselt:

- *The programme's learning outcomes constitute a transparent and programme-specific interpretation of the international requirements regarding level, content and orientation.*
- *The programme's curriculum ties in with the most recent developments in the discipline, takes account of the developments in the professional field, and is relevant to society.*
- *The staff allocated to the programme provide the students with optimum opportunities for achieving the learning outcomes.*
- *The programme offers the students adequate and easily accessible services, facilities and counselling.*
- *The teaching and learning environment encourages the students to play an active role in the learning process and fosters smooth study progress.*
- *The assessment of students reflects the learning process and concretises the intended learning outcomes.*
- *The programme provides comprehensive and readable information on all stages of study.*
- *Information regarding the quality of the programme is publicly accessible.*

Hindamiskomisjon koostab kaks raportit (ilma hinnanguteta): ühe institutsiooni ja teise õppekavade hindamise jaoks. Kõrgkoolil on aega viisteist päeva raporteid kommenteerida või vastuväiteid esitada. NVAO võtab vastavalt raportites olevale informatsioonile ja soovitudele vastu akrediteerimisotsuse ja avalikustab selle koos komisjoni raportitega oma kodulehel.

Hollandis on esmaseks akrediteerimisviisiks jätkuvalt õppekavade akrediteerimine, kuid kui kõrgkool on tellinud NVAO-lt institutsionaalse hindamise ning selle käigus selgub, et institutsiooni sisemine kvaliteedikindlustus on nii heal tasemel, et õppekavade kvaliteeti hinnatakse ja parendatakse pidevalt, siis viiakse õppekavade akrediteerimine läbi piiratud ulatuses, st kõrgkoolid ei pea esitama tõendeid kõigi standardite vastavuse kohta. Kui institutsionaalne hindamine on osutunud negatiivseks või pole kõrgkool seda tellinud, viiakse õppekavade puhul läbi laiendatud hindamine.

Institutsionaalse akrediteerimise eesmärgiks on hinnata, kas kõrgkooli juhid on rakendanud tõhusa kvaliteedikindlustussüsteemi, mis baseerub kõrgkooli visioonil õppetegevuse kvaliteedikindlustusest ja mis võimaldab tagada õppekavade kvaliteeti.

Institutsionaalne akrediteerimine otsib vastuseid järgmistele küsimustele:

- Mis on kõrgkooli visioon õppetegevuse kvaliteedi osas?
- Kuidas kavatseb kõrgkool seda visiooni realiseerida?
- Kuidas kõrgkool mõõdab, mil määral visioon on realiseerunud?
- Kuidas kõrgkool viib ellu parendustegevusi (rõhuasetus õppekavade arendamisel)?
- Kes mille eest vastutab?

Nende küsimuste alusel on koostatud viis standardit, mille põhjal hindamine toimub (Assessment frameworks ... 2014). Hindamiskomisjon annab iga standardi puhul hinnangu kolmesel skaalal: vastab, vastab osaliselt, ei vasta. Samuti annab komisjon hinnangu sellele, kas ja mil määral kindlustab kõrgkool õppekavade kvaliteeti. Hinnanguteks võib olla: positiivne, tingimisi positiivne, negatiivne.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et NVAO keskendub nii Flandrias kui Hollandis õppetegevuse hindamisele, sh institutsionaalse akrediteerimise puhul. Samas võiks ka Eestis kaaluda kombineeritud hindamiste läbiviimist, kus institutsionaalse akrediteerimise/auditi käigus antakse hinnang ka õppekavade kvaliteedi(kindlustuse)le.

QAA (Suurbritannia)

QAA (The Quality Assurance Agency for Higher Education) on Suurbritannia kvaliteediagentuur, mille missiooniks on „standarditele vastavuse kontroll ja UK kõrghariduse kvaliteedi parendamine“ (*safeguarding standards and improving the quality of UK higher education*). QAA viib iga kuue aasta järel kõrgkoolides läbi kõrghariduse hindamise ([Higher Education Review](#)).

Kõrghariduse hindamise peamiseks eesmärgiks on teavitada üliõpilasi ja laiemat avalikkust, kas kõrgkool vastab kõrgharidussektori ootustele järgmistes punktides:

- Akadeemiliste standardite määratlemine ja nendest kinnipidamine
- Õppimisvõimaluste pakkumine
- Informatsiooni pakkumine
- Üliõpilaste õppimisvõimaluste kvaliteedi parendamine

Kõrghariduse hindamine on paindlik, riskijuhtimisel baseeruv meetod, mis keskendub iga kõrgkooli puhul kõige probleemsematele aspektidele. Kõrgkoolid, kes on näidanud heal tasemel kvaliteedijuhtimist ja standarditele vastavust, läbivad välishindamisi harvem ja madalama intensiivsusega.

Hindamise alusdokumendiks on *The UK Quality Code for Higher Education*, kus hindamise aluseks olevad standardid on täpsemalt lahti kirjutatud. Näiteks 'akadeemiliste standardite määratlemise ja nendest kinnipidamise' all on silmas peetud õppekavade õpiväljundite vastavust kvalifikatsiooniraamistikule ning õpiväljundite saavutamise hindamist ja tunnustamist ning ainepunktide ülekandmist, sh VÕTA-t. 'Õppimisvõimaluste pakkumine' käsitleb järgmisi standardeid: õppekava disain, arendus ja heakskiitmine; üliõpilaste valik ja vastuvõtt; õppimine ja õpetamine; üliõpilaste arengu toetamine; üliõpilaste kaasamine; üliõpilaste hindamine ja VÕTA; väline eksamineerimine (välise eksamineerija kaasamine, mis tagaks hindamise objektiivsuse ja

läbipaistvuse); õppekavade monitoorimine ja parendamine; üliõpilaste kaebused; õppe läbiviimine koostöös teiste pakkujatega (ühisõppekavad, üliõpilasvahetus jms); teaduskraadid (doktori- ja teadumagistrikraadi kvaliteedikindlustus).

Kõrghariduse hindamine koosneb tuumhindamisest ja temaatilisest hindamisest. Tuumhindamine keskendub ülalmainitud neljale aspektile: akadeemilised standardid, õppimisvõimaluste kvaliteet, informatsioon ja parendamine. Temaatiline hindamine keskendub valdkonnale/tegevusele, mida antud ajahetkel peetakse eriliselt oluliseks ning mis vajaks edasist analüüsi ja arendamist. Temaatilise hindamise valdkonnad valib Kõrghariduse hindamise nõukogu (Higher Education Review Group – HERG). Näiteks 2015-2016 on nendeks üliõpilaste tööhõive ja digitaalne kirjaoskus (*Student Employability and Digital Literacy*, <http://www.qaa.ac.uk/en/Publications/Documents/HER-Themes-Guidance-15-16.pdf>). HERG määrab ka konkreetsemad alateemad, millele temaatilise hindamise puhul tähelepanu pöörata.

Nagu eestpoolt näha, keskendub UK hindamine lausaliselt õppetegevusele ning ei puuduta praktiliselt üldse ei teadust ega kõrgkooli juhtimist, rääkimata ühiskonna teenimisest.

QQI (Iirimaa)

QQI (*Quality and Qualifications Ireland*) institutsionaalsel hindamisel vaadeldakse institutsiooni-ülese kvaliteedikindlustuse protseduuride tõhusust nii õppetegevuse, teadus-arendustegevuse kui ka teiste kõrgkooli poolt pakutavate teenuste kontekstis. Hindamine mõõdab kõrgkooli tegevuste vastavust ESG-le ja QQI standarditele. Hindamisel uuritakse õppimise, õpetamise ja teadus-arendustegevustega seotud parendustegevusi, kvaliteedikindlustusega seotud uuendusi ning kõrgkooli missiooni, strateegiate ja kvaliteediindikaatorite koherentsust (Policy for Cyclical Review of Higher Education Institutions, 2016).

Hindamise üldeesmärgiks on pakkuda kõrgkooli sisemise kvaliteedikindlustuse protseduuridele sõltumatut välishindamist.

Viis alaeesmärki on:

- Edendada kõrgkoolide kvaliteedikultuuri ja üliõpilaste õpikeskkonda ja –kogemust;
- Pakkuda kõrgkoolidele tagasisidet nende kvaliteedikindlustuse tõhususe ning missiooni, strateegiate ja juhtimise mõjususe kohta;
- Tõsta avalikkuse kindlust kõrgkoolide kvaliteedi osas, pakkudes läbipaistvat avalikku teavet;
- Toetada kõrghariduse kvaliteedi parendamist süsteemi-üleselt;
- Toetada kõrghariduse kvaliteedi parendamist kasutades tõendus põhiseid objektiivseid meetodeid ja soovitusi.

Iga eesmärgi juures on 3-6 mõõdetavat hindamiskriteeriumit, mis põhinevad kõrgkooli enda missioonil ja strateegial, Euroopa ja liri kvaliteedistandarditel ning QQI suunistel.

Peamised küsimused, millele hindamiskomisjonid vastuseid otsivad, on:

- Kuidas kvaliteedikindlustuse protseduurid on kõrgkoolis rakendatud?

- Kui tõhusad on sisemise kvaliteedikindlustuse protseduurid?
- Kas kvaliteedikindlustuse protseduurid on vastavuses ESG-ga?
- Kas kvaliteedikindlustuse protseduurid on vastavuses QQI suunistega?
- Kes vastutab kõrgkoolis kvaliteedi ja selle kindlustamise eest?
- Kui läbipaistev ja kättesaadav on kvaliteeti ja kvaliteedikindlustust puudutav aruandlus?
- Kuidas toimub kvaliteedi parendamine?
- Kas kvaliteediparenduses ja –kindlustuses kasutatakse tõhusaid uuendusi?
- Kas üliõpilaste õpikogemus on vastavuses kõrgkooli missiooni ja strateegiaga?
- Kas kvaliteedi ja kvaliteedikindlustuse alased saavutused on vastavuses kõrgkooli missiooni ja strateegiaga?
- Kuidas kvaliteedi ja kvaliteedikindlustuse alased saavutused haagivad kõrgkooli määratletud kvaliteediindikaatoritega?

QQI kasutab sarnast sisulist ja protseduurilist mudelit kõigi kõrgkoolide puhul. Kõrgkoolide erisust on võimalik ainult arvesse võtta hindamiskomisjoni liikmete valimisel ja hindamiskülastuse pikkuse määramisel. QQI kasutab 7-aastast hindamistsüklit ja klassikalist hindamismudelit: eneseanalüüs, hindamiskülastus, hindamisaruande koostamine ja avalikustamine ning jätkutegevused.

FINEEC (Soome)

FINEEC (Finnish Education Evaluation Center) viib läbi kõrgkoolide kvaliteedisüsteemide auditeid (<http://karvi.fi/en/higher-education/audits-quality-systems/>). Auditi käigus hinnatakse, kuidas kvaliteedisüsteem vastab kõrgkooli tegevus- ja juhtimisvajadustele. Lisaks hinnatakse kõrgkooli kvaliteedipoliitikat ja kvaliteedisüsteemi arendamist. Auditi käigus ei hinnata kõrgkooli õppe- või teadus-arendustegevuse kvaliteeti, vaid hinnatakse kvaliteedisüsteemi.

Soome auditite eesmärk on toetada kõrgkooli kvaliteedisüsteemide arendamisel, mis vastaksid Euroopa kvaliteedikindlustuse põhimõtetele. Auditeid viiakse läbi perioodiliselt. Eduka kvaliteediauditi tulemusena kõrgkoolile antav kvaliteedimärk kehtib kuus aastat.

Kvaliteedisüsteemi toimimist hinnatakse järgmiste kriteeriumide alusel:

- Kõrgkooli kvaliteedipoliitika
- Kvaliteedisüsteemi haakuvus strateegilise juhtimisega
- Kvaliteedisüsteemi arendamine
- Kõrgkooli põhitegevuste kvaliteedikindlustus, sh kraadiõpe, teadus-, arendus-, innovatsiooni- ja loometegevus, mõju ühiskonnale ja regionaalne arendustegevus ning lisaks kõrgkooli väljapakutav vabatahtlik auditeerimisteema (ei võeta lõppotsuse vastuvõtmisel arvesse)
- Valitud õppekavad: kõrgkool pakub välja kaks õppekava ja auditikomisjon valib kolmanda
- Kvaliteedisüsteem tervikuna

Kriteeriumide täitmist hinnatakse neljasel skaalal: puudub (*absent*), nähtav (*emerging*), arenev (*developing*), silmapaistev (*advanced*).

Hindamisprotsess toimub klassikaliselt: eneseanalüüs, hindamiskülastus, aruande kirjutamine ja otsustamine ning järeltegevused. Järeltegevusteks on kordusauditid (juhul kui kõrgkooli kvaliteedisüsteem ei vastanud nõutavale tasemele) ja umbes kolm aastat pärast auditit toimuvad seminarid kõigile auditeeritud kõrgkoolidele, kus kõrgkooliesindajatel avaneb võimalus arutada omavahel kvaliteedisüsteemide arenguid ja jagada häid praktikaid. Seminariks valmistavad kõrgkoolid ette lühikese kirjaliku kokkuvõtte auditijärgsetest tegevustest.

Kordusauditid järgivad nii sisult kui vormilt samu protseduure kui tavaauditid.

Kõrgkooli otsustada on, kas soovitakse soome või välisekspertidest koosnevat auditi meeskonda. Tavaliselt on ühes komisjonis 5-7 liiget ning külastus kestab olenevalt kõrgkooli suuruselt 3-5 päeva.

Õppekavade hindamine institutsionaalse auditi raames

Institutsionaalse kvaliteediauditi raames analüüsivad Soome kõrgkoolid kahte õppekava omal valikul – rakenduskõrgkoolid ühte esimese ja ühte teise kõrgharidusastme õppekava ja ülikoolid ühte õppekava, mis lõppeb magistrikraadiga ja ühte doktoriõppekava. Kõrgkool põhjendab oma valikut ja seda, kui representatiivne on nende õppekavade kvaliteedijuhtimine teiste kõrgkoolide õppekavade suhtes. Kolmanda õppekava, mille eneseanalüüs tuleb esitada valib hindamiskomisjon kuus nädalat enne külastust. Kõrgkool esitab selle kolm nädalat enne külastust.

Lisahindamisvaldkond kõrgkooli valikul

Vabalt valitud hindamisvaldkonna valib kõrgkool sellise, mis on keskne tema strateegias või profiililt, ja mida institutsioon tahab (kvaliteedijuhtimise osas) arendada. See võib olla ka mõni institutsiooniülene funktsioon (nagu nt rahvusvahelistumine, säästlik areng, õppejõudude ja üliõpilaste staatus ja heaolu, elukestev õpe). Valikut tuleb põhjendada. Lisahindamisvaldkonda ei võeta arvesse lõpphinnangus, aga seda mainitakse kvaliteedimärgi väljastamisel.

TEQSA (Austraalia)

TEQSA (*The Tertiary Education Quality and Standards Agency*) loodi 2011.aastal ning ta täidab nn duaalset ülesannet: kontrollib kõrgkoolidele esitatud miinimumstandardite täitmist ning ühtlasi levitab parimaid praktikaid ja parendab Austraalia kõrgharidussektorit. Oma kodulehel nimetavad nad endid „järgmise põlvkonna regulaatoriks“ (*a 'next generation' regulator* - <http://www.teqsa.gov.au/about>). TEQSA järgib kõrgkoolide hindamisel valitsuse kinnitatud 'lävepaku standardeid' (*Higher Education Standards Framework (Threshold Standards)*), mille on välja töötanud *Department of Industry, Innovation, Science, Research and Tertiary Education* (<https://www.legislation.gov.au/Details/F2013C00169>). Erinevalt oma eelkäijast AUQA'st viib TEQSA selgelt ellu valitsuse poliitikat, olles oma otsustes väidetavalt siiski sõltumatu.

Lävepaku standardid koosnevad neljas peatükist: *Provider registration standards, Provider category standards, Provider course accreditation standards* ja *Qualification standards*. Esimene peatükk on sarnane meie institutsionaalse akrediteerimise esimesele valdkonnale ning määratleb nõuded juhtimisele ning finants-, inim- ja füüsilise ressursi jätkusuutlikkusele (7 alapeatükki). Teine peatükk esitab nõuded erinevatele kõrgkoolide kategooriatele: ülikool, rakenduskõrgkool, spetsialiseeritud ülikool, välisülikoolide Austraalia harud jne (6 alapeatükki). Kolmas peatükk koosneb seitsmest alapeatükist ja keskendub õppekava arendusele, üliõpilaste vastuvõtule, õppimisele ja õpetamisele ning hindamisele (sarnane meie teisele valdkonnale). Neljanda peatüki kolm alapeatükki esitavad nõuded kraadide väljastamisele, diplomite vormistamisele (mh et need ei oleks võltsitavad) ja ainepunktide ülekandmisele, sh VÕTA-le. Iga alapeatükk koosneb omakorda kuni kümnest nõudest. Ainuüksi standardite maht on kokku 24 lehekülge. Erinevalt AUQA suunistest puuduvad eraldi peatükid teadus- ja arendustegevusele, ühiskonna teenimisele ja rahvusvahelistumisele. Üksikute nõuetena on teadus-arendustegevust ja ühiskonna teenimist välja toodud teise peatüki – *Provider category standards* – all.

Need õppeasutused, mis ei ole eneseakrediteerimisõigusega (*self-accrediting*) peavad iga seitsme aasta järel läbima ka õppekavade akrediteerimise.

WASC (USA)

WASC on üks kuuest USA regionaalsest akrediteerimisagentuurist. Erinevalt paljudest teistest riikidest on USA-s akrediteerimine vabatahtlik, kuigi riigi teadusrahasid ja üliõpilastoetusi saavad taotleda ainult akrediteeritud kõrgkoolid.

WASC-i institutsionaalse akrediteerimise eesmärgid on (Handbook of accreditation 2013):

- Kinnitada haridus- ja muule avalikkusele, et akrediteeritud kõrgkooli tegevus on vastavuses WASC-i nõuetega institutsionaalse võimekuse ja akadeemilise tõhususe osas, ning õppeasutus on edukalt läbinud WASC-i akrediteerimise;
- Toetada kõrgkoolide püüdlusi akadeemilise tõhususe ja üliõpilaste õpikogemuse parendamisel, arendada õppimise ja õpetamise protsessi ning jagada hindamise häid praktikaid;
- Arendada ja rakendada akrediteerimisstandardeid, mis aitaksid parimal viisil hinnata ja parendada hariduse kvaliteeti ja institutsiooni toimimist; kasutada standardite valideerimisel teaduspõhiseid analüüse ja tagasisidet;
- Toetada kõrgkoolides tõenduspõhisuse kultuuri arengut, kus kõrgkooli otsuste, kavandamise ja parendustegevuste aluseks on tegevusindikaatorid ja kogutud andmed;
- Arendada välja institutsionaalse hindamise süsteem, mis oleks kohandatav kõrgkooli konteksti ja eesmärkidega, mis toetub tõendusmaterjalidele ja mis vähendaks akrediteerimise hinda ja töömahukust;
- Toetada aktiivset infovahetust kõrgkoolide vahel, mis kannaks edasi kõrgkooli eduka toimimise põhimõtteid.

Core Purposes of Accreditation			
Accreditation is increasingly performing three different functions within each review. For each institution, the emphasis is placed on a different function, with accountability playing an ever larger role.			
	Gate-keeping/ Compliance Centered	Improvement—Centered	Accountability-Centered
Scope of Review	All standards applied to assure compliance	Key areas selected and approved by accreditor for improvement	Specific areas identified as part of all reviews to address common policy issues—e.g., retention/graduation rates, student learning outcomes
Level of Judgment	Must demonstrate standards are met at least at minimum level	Simplifies compliance review and primary emphasis on recommended improvements	External reference points reviewed and evaluated—by comparative indicators of institutional type
Public Reporting	Public announcement of grant of accreditation	Reports internally circulated for improvement; accrediting action publicly reported	Meaningful and clear public information about institutional performance and commission actions reported

WASC hindab kõrgkoole nelja standardi alusel:

- 1) Kõrgkooli hariduslike eesmärkide määratlemine
- 2) Hariduslike eesmärkide saavutamine põhiprotsesside kaudu
- 3) Ressursside ja organisatsioonistruktuuri arendamine ja rakendamine toetamaks kvaliteeti ja jätkusuutlikkust
- 4) Organisatsioonikultuuri arendamine, mis toetaks kvaliteedikindlustust, organisatsiooni õppimist ja parendust

Iga standard on omakorda jagatud alateemadeks ja kriteeriumideks, osade kriteeriumide juures on ka suunised (*Guidelines*).

Näiteks 2.standardi üks alateema on õppimine ja õpetamine, mis jaguneb seitsmeks kriteeriumiks.

2.1 The institution's educational programs are appropriate in content, standards of performance, rigor, and nomenclature for the degree level awarded, regardless of mode of delivery. They are staffed by sufficient numbers of faculty qualified for the type and level of curriculum offered.

REFERENCES: a Distance Education Policy a Substantive Change Policy; Substantive Change Manual

GUIDELINE: The content, length, and standards of the institution's academic programs conform to recognized disciplinary or professional standards and are subject to peer review.

Lisaks kuuluvad 2.standardi alla veel alateemad teadus- ja loometöö ja üliõpilaste õppeedukus. Ka teadus- ja loometöö rõhuasetus on üliõpilaste kaasatusel ja õppimisel.

3.standard katab alateemadena personalipoliitikat rahalisi, füüsilisi ja ITK ressursse ning organisatsiooni struktuuri ja otsustusprotsessi.

4.standard on seotud organisatsioonisisese kvaliteedikindlustusega, alateemadeks kvaliteedikindlustus ning organisatsiooni õppimine ja areng.

Oma ülesehituselt on WASC-i standardid küllaltki lähedased EKKA institutsionaalse akrediteerimise nõuetele, sisult on WASC keskendunud peamiselt üliõpilaste õppimiskogemuse hindamisele, vähemal määral ka organisatsiooni üldisele toimimisele (ressursid, kvaliteedikindlustus). Mitmed kriteeriumid katavad meie õppekavagrupi kvaliteedi hindamise nõudeid. Näiteks on ühe kriteeriumina kirjeldatud, milliseid ülekantavaid pädevusi peavad üliõpilased kõigil õppekavadel omandama:

2.2a Undergraduate programs engage students in an integrated course of study of sufficient breadth and depth to prepare them for work, citizenship, and life-long learning. These programs ensure the development of core competencies including, but not limited to, written and oral communication, quantitative reasoning, information literacy, and critical thinking. In addition, undergraduate programs actively foster creativity, innovation, an appreciation for diversity, ethical and civic responsibility, civic engagement, and the ability to work with others. Baccalaureate programs also ensure breadth for all students in cultural and aesthetic, social and political, and scientific and technical knowledge expected of educated persons. Baccalaureate degrees include significant in-depth study in a given area of knowledge (typically described in terms of a program or major).

Hindamisraportis võivad eksperdid ühe osana välja tuua lisaks standardites kirjeldatule ka kõrgkooli-spetsiifilisi teemasid.

Akrediteerimisprotsess on ajamahukam kui Eestis, hõlmates ka institutsiooni eel- ja järelkõlastust. Samas ei maksta ekspertidele töötasu, vaid kaetakse ainult nende sõidu- ja elamiskulud.

Akrediteering kehtib kümme aastat, probleemide ilmnemisel lühemat aega (reeglina viis aastat).

Kokkuvõte

Vaadeldud agentuuride institutsionaalsete hindamiste eesmärgid on küllaltki erinevad, kuid on siiski võimalik näha ka olulisi sarnasusi:

- Hindamised keskenduvad õppetegevusele
- Tähtsaks on trend integreeritud hindamiste suunas, kus institutsionaalse hindamise käigus hinnatakse ka õppekavu ja/või nende kvaliteedikindlustust
- Hindamisse on võimalik lisada riigi ja/või kõrgkooli jaoks olulisi teemasid
- Hindamisega kaasnevad tegevused on klassikalised: eneseanalüüs, külastus, hindamisraportil põhinev otsus ja selle avalikustamine, järeltegevused

Peamised allikad:

Assessment frameworks for the higher education accreditation system of the Netherlands (2014). http://nvaio.com/page/downloads/Assessment_Frameworks_Higher_Education_Accreditation_System_The_Netherlands_19_December_2014.pdf. 03.04.2016

Handbook of Accreditation 2013 Revised. <http://www.wascsenior.org/content/2013-handbook-accreditation>. 04.04.2016

Hazelkorn, E. (2015). Rankings and Reshaping of Higher Education, The Battle for World-Class Excellence, 2nd ed. Palgrave 2015.

Higher Education Standards Framework (Threshold Standards) (2011). <https://www.legislation.gov.au/Details/F2013C00169>. 03.04.2016

Hopbach, A. (2014). Recent trends in Quality Assurance? Observations from the Agencies' Perspectives. Rosa, M., Amaral, A. (Toim.) *Quality Assurance in Higher Education: Contemporary Debate*. Lk 216-231.

Policy for Cyclical Review of Higher Education Institutions, QQI (2016) <http://www.qqi.ie/Publications/Cyclical%20Review%20of%20Higher%20Education%20Institutions.pdf>. 03.04.2016

Quality Code – Flanders 2015-2017 (2014). http://nvaio.com/page/downloads/Quality_Code_-_Flanders_2015-2017.pdf. 03.04.2016

The UK Quality Code for Higher Education. <http://www.qaa.ac.uk/assuring-standards-and-quality/the-quality-code>. 03.04.2016

Udam, M. (2013). Meeting state, market and academic concerns: Challenges for external quality assurance of higher education institutions. Estonian case. http://e-ait.tlulib.ee/334/1/udam_maiki.pdf. 04.04.2016